

Karkkilan kaupungin lausunto luonnoksesta mielenterveyden edistämisen periaatepäätökseksi

Mielenterveyden edistäminen

Kuntien ja hyvinvointialueiden yhtenä lakisääteisenä tehtävänä on edistää hyvinvointia ja terveyttä. Luonnoksessa on kerrottu mielenterveyden edistämisestä esimerkkeinä muun muassa asuin- ja elinympäristöjen vihreys, puhdas luonto ja turvallisuus, monipuoliset liikunta- ja harrastusmahdollisuudet, asukas- ja järjestötoiminta, taide- ja kulttuurielämykset, asumisen monimuotoisuus, työllisyyden ja työkyvyn tukeminen sekä saavutettava julkinen liikenne. Vastuu mielenterveyden edistämisestä ja häiriöiden ehkäisemisestä kuuluu kaikille yhteiskunnan toimijoille ja hallinnonaloille sekä niiden eri tasoille. Luonnoksessa on todettu, että mielenterveyden edistäminen koskettaa koko väestöä ja tarvitaan ajantasaista tutkimustietoa vaikuttavien toimintakäytäntöjen pitkäjänteiseen kehittämiseen, niiden oikeaan kohdentamiseen sekä koulutukseen ja yhteiskuntavaikuttamiseen.

Luonnoksessa todetaan, että merkittävin osa mielenterveyden edistämisestä tapahtuu sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolella, ja että kunnilla on merkittävä rooli mielenterveyttä edistävässä työssä. Ko. kirjaus huomioiden, kuntiin viitataan periaatepäätöksessä varsin vähän.

Hyvinvointialueiden ja kuntien välille tarvitaan nykyistä selkeämmin määritellyt rakenteet, tehtävät ja roolit. Joiltakin alueilta sellaiset edelleen puuttuvat. Kuntien näkökulmasta olisi tärkeää huomioida, että eri kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyön alueet ja rakenteet ovat erilaisia. Myös eri kunnissa voivat resurssit merkittävästi vaihdella.

Tällä hetkellä tuntuu, että kuntiin on muodostumassa ”varjosote”. Kunnissa suunnitellaan muun muassa psykiatristen sairaanhoitajien palkkaamista kouluihin, kun ko. alan ammatillaiset siirrettiin hyvinvointialueuudistuksen myötä pois oppilaitoksista. Jos kunnat haluavat toimia asukkaidensa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja yhteistyö hyvinvointialueen kanssa ei tunnu etenevän, voivat kunnat päätyä poikkeuksellisiin ratkaisuihin. Onko tämä tarkoituksenmukaista?

Mielenterveys pääomana

On hyvä, että nostetaan esiin mielenterveyttä pääomana ja korostetaan sen kansantaloudellista merkitystä. Näin on mahdollista perustella laajemmalle väestönosalle sitä, miksi mielenterveydestä tulee pitää huolta ja miksi siihen tulee sijoittaa. Yleisen kansanterveydellisen näkökulman lisäksi periaatepäätöksessä halutaan huomioida entistä paremmin eri vähemmistöryhmät, haavoittuvassa asemassa tai tilanteessa olevat ryhmät. Heikoimmassa asemassa olevien väestöryhmien huomioiminen onkin eriarvoisuuden vähentämisessä keskeistä. Karkkilan kaupunki toivoo tämän pitävän sisällään myös muun muassa ko. ryhmien osallistumisen turvaamisen ja laaja-alaisen kuulemisen periaatepäätöksen jatkovalmistelussa ja edelleen sen toimenpidesuunnitelmaa valmisteltaessa.

Mielenterveys pääomana -toimenpiteissä todetaan, että *mielenterveyttä edistetään kuntien ja hyvinvointialueiden hyvinvointityössä poikkihallinnollisena ja sektorit ylittävänä verkostotyönä yhdessä järjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa*. Karkkilan kaupunki toivoisi tähän enemmän konkretiaa. Kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyössä ja työnjaossa on vielä tarkennettavaa. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä tarvitaan aiempaa enemmän

toimialarajat ylittävää yhteistyötä. Hyte-palvelutarjottimen avulla voidaan lisätä esimerkiksi terveyden- tai sosiaalialan ammattilaisten kirjoittamia luonto-, kulttuuri- ja liikuntalähetteitä.

Karkkilan kaupunki pitää hyvänä suunniteltuja toimenpiteitä mielenterveysosaamisen sekä kriisinkestävyysvahvistamiseksi sekä myös liikunnan ja liikkumisen mahdollisuuksien hyödyntämiseksi. Lisäksi on suunniteltu taiteen ja kulttuurin merkityksen tunnistamista osana koko väestön mielenterveyden vahvistamista ja mielenterveysongelmien ennaltaehkäisyä. Vahvistaminen ja tunnistaminen vaativat kuitenkin resurssointia. Karkkilan kaupunki kysyykin, millaisilla konkreettisilla toimin nämä aiotaan toteuttaa.

Yhdeksi toimenpiteeksi on kirjattu muun muassa, että *edistetään yhdenvertaista luonnon virkistyskäyttöä keinona vahvistaa väestön mielenterveyttä*. Luonnon hyvinvointivaikutusten nykyistä tehokkaampi hyödyntäminen voi olla yksi kustannustehokas tapa mielen hyvinvoinnin vahvistamisessa ja ennaltaehkäisyssä. Panostamalla luontokohteiden saavutettavuuteen ja esteettömyyteen voidaan mahdollistaa luonnon hyvinvointivaikutuksien hyödyntäminen useammalle. Kunnat olisivat keskeisessä roolissa tässäkin, vaikka kuntia ei ole toimenpiteessä mainittu. Karkkilan kaupunki kysyykin, millaisin toimin kuntia voisi muun muassa tässä toimenpiteessä tukea.

Lasten ja nuorten mielenterveyden rakentuminen arjessa

Mielenterveysstrategiassa on todettu, että lapsuuden ja nuoruuden kasvuolosuhteet vaikuttavat merkittävästi mielenterveyteen. Lasten ja nuorten mielenterveys vahvistuu, kun luodaan edellytykset turvalliselle elämälle perheissä, turvataan jokaiselle lapselle yhtäläiset mahdollisuudet hyvään itsetuntoon ja mielenterveystaitoihin, oppimiseen ja onnistumisen kokemuksiin, annetaan jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus osallistua harrastuksiin, turvataan haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevien lasten ja nuorten oikeudet, vähennetään lapsiperheköyhyyttä ja vähennetään syrjäytymistä.

Lasten ja nuorten mielenterveyttä edistetään kunnissa muun muassa varhaiskasvatuksessa, kouluissa, oppilaitoksissa ja harrastuksissa. Luonnoksen suunnitelluissa toimenpiteissä muun muassa jatketaan Harrastamisen Suomen mallin toimeenpanoa, lisätään ehkäisevän päihdetyön laaja-alaista valistustyötä huomioiden mielenterveyden tuki, vahvistetaan moniammatillista hyvinvointityötä sekä kuntien nuorisotyön ja opiskeluhuollon toimijoiden yhteistyötä huomioiden myös lapsen ja nuoren perhe sekä lähipiiri.

Lasten ja nuorten mielenterveyteen on kaupungissamme haluttu panostaa esimerkiksi kouluissa muun muassa pitämällä ryhmäkoot maltillisina ja säilyttämällä pienluokat. Ennen hyvinvointialueuudistusta kaupunkimme hoidollispedagogisella luokalla oli myös käytössä psykiatrinen sairaanhoitaja. Hyvinvointialueiden aloitettua tämä resurssi siirrettiin muualle, niin että tällä hetkellä lasten tarvitsee kulkea psykiatrisen sairaanhoitajan luo 50 kilometrin päähän liikkumisen vaatiessa oman auton julkisen liikenteen ollessa lähes olematonta. Tämä on konkretiaa, joka kertoo siitä, kuinka lasten ja nuorten tuki kaupungissamme heikkenee meistä riippumattomista syistä.

Karkkilan kaupunki haluaa lausunnossaan painottaa erityisesti perheiden tukemista huomioiden niiden moninaisuus ja erilaiset elämänvaiheet. Perheiden voimavaroja, toimintakykyä ja arjen hallintaa vahvistamalla sekä vanhemmuutta ja vuorovaikutusta tukemalla voisi ennaltaehkäistä monia lasten ja nuorten haasteita.

Lapsiperheköyhyyden vähentäminen on tärkeä nosto. Luonnoksessa todetaan, että lapsiperheköyhyyden ehkäisy ja vähentäminen edistävät yksilöiden ja perheiden lisäksi koko yhteiskunnan hyvinvointia. Kuitenkin luonnoksessakin on todettu, että hallituskaudella toteutetaan säästötoimia sosiaaliturvaan sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen ja järjestöjen rahoitukseen. Kysymys kuuluukin, millaisin konkreettisilla toimenpiteillä lapsiperheköyhyyttä

aiotaan vähentää? Tämänhetkisin toimin on pikemminkin pelkona, että lapsiperheköyhyys entisestään lisääntyy.

Hyvinvoinnin erot voivat hyvinvointialueen sisällä olla suuria ja esimerkiksi oman kaupunkimme väestö on hyvinvointialueen keskiarvoon nähden monella hyvinvoinnin mittarilla heikommassa asemassa. Karkkilan kaupunki onkin muun muassa neuvotteluissa hyvinvointialueen kanssa peräänkuuluttanut positiivista diskriminaatiota. Resursseja tulisi kohdentaa sinne, missä niille olisi eniten tarvetta.

Mielenterveysoikeudet

Hyvä mielenterveys on jokaisen oikeus ja mielenterveysoikeuksien toteutuminen suojaa kaikkien mielenterveyttä. Mielenterveysoikeuksia edistävissä toimenpiteissä löytyy muun muassa suunnitelmia vahvistaa osaamista koulutuksilla. Lisäksi on suunniteltu lisättävän työkyvyttömyysetuuksien käyttöä, työkokeilun hyödyntämistä ja muita työkaluja, joilla mahdollistetaan työelämään osallistuminen. Edellä mainitut asiat kuuluvat vuoden 2025 alusta pitkälti työllisyysalueiden vastuulle. TE24-uudistuksen alla edellä mainittu kuulostaa kunnan näkökulmasta tärkeältä, mutta miten ne ovat linjassa TE-24 uudistuksen kanssa? Uudistuksen myötä esimerkiksi työkokeilu ei enää tule olemaan entisellä tavalla kunnille taloudellisesti hyödyllistä / mielekäästä, joten miten työkokeilun hyödyntämistä aiotaan lisätä?

Ihmisten tarpeiden mukaiset, laaja-alaiset palvelut

Ihmisten tarpeiden mukaiset, laaja-alaiset palvelut -luvussa keskitytään tällä hetkellä mielenterveyden häiriöihin / ongelmiin, eikä ollenkaan mielen hyvinvoinnin edistämiseen tai ennaltaehkäisyyn. Toimenpiteissä on kirjattu esimerkiksi asunnottomuudesta, lähisuhdeväkivallasta ja kuntoutuksesta. Lisäksi on suunniteltu monialaisen yhteistyön vahvistamista nimeämällä kuntien nuorisolain (1285/2016) 9 §:n mukaiseen ohjaus- ja palveluverkostoon jäseneksi myös hyvinvointialueen edustajia. Karkkilan kaupungin näkökulmasta tämä on hyvä suunnitelma. Tietävästi kaikkien kuntien ei ole ollut kovin helppoa saada omiin verkostoihinsa ja ryhmiinsä edustajia hyvinvointialueilta.

Karkkilan kaupunki kysyy ihmisten tarpeiden mukaisista, laaja-alaisien palvelujen osalta, mitä konkreettisesti tarkoittaa etsivän työn edistäminen yhteistyössä hyvinvointialueen, kuntien, järjestöjen ja poliisin kanssa? Tai miten aiotaan varmistaa TE24-uudistuksen yhteydessä sujuva yhteistyö uusien TE-viranomaisten, hyvinvointialueen palvelujen sekä toiminnan kanssa?

Hyvä mielenterveysjohtaminen

Luonnoksessa todetaan, että mielenterveysjohtamisen tavoitteena on mielenterveyden laaja-alainen edistäminen ja tätä kautta väestön kokonaishyvinvoinnin vahvistaminen kaikilla yhteiskunnan tasoilla ja alueilla. Tähän yhtenä keinoa nostetaan mielenterveysvaikutusten arviointi. Edelleenkin kaikki kunnat tai hyvinvointialueet eivät tee riittävää päätösten vaikutusten ennakkoarviointia. Tähän olisi syytä panostaa ja miettiä toimenpiteitä, miten kuntia ja hyvinvointialueita voisi arvioinnissa tukea.

Mielenterveysjohtamista edistäviin toimenpiteisiin on nostettu muun muassa tietoisuuden edistäminen mielenterveydestä ja sen edistämisen keinoista osana kuntien ja hyvinvointialueiden poikkihallinnollista ja monitoimijuuteen perustuvaa hyvinvointityötä sekä tiedolla johtamista ja päätöksentekoa. On olennaista, että yhteistyörakenteista ja yhteistyön johtamisesta sovitaan alueen kuntien ja muiden merkittävien toimijoiden kanssa. Yhdyspintarakenteiden tulee olla selkeät ja yhteistyössä sovitut. Alueella pitäisi olla yhteisesti

sovittuja strategisia tavoitteita, toimenpiteitä ja mittareita. Näiden tavoitteiden, toimenpiteiden ja mittarien tulisi perustua yhteiseen tilannekuvaan ja näkemykseen tulevaisuudesta.

Itsemurhien ehkäisy

Itsemurhien ehkäisyn toimenpiteisiin on kirjattu järjestöjen itsemurhien ehkäisy- ja kriisiosaamisen hyödyntäminen kunnissa, hyvinvointialueilla ja yhdyspintatyössä. Karkkilan kaupunki epäilee, ettei kaikkien kuntien alueella ole järjestöjä tai toimintaa, joiden osaamista hyödyntää. Onkin vaarana, että kunnat päätyvät tässä eriarvoiseen asemaan.

Tiivistelmä sisällöstä

Mielenterveyden edistäminen kuuluu kunnille asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kautta, mutta hyvinvointialueudistuksen myötä kuntien mielenterveysosaaminen väheni. Kunnat ovat tästä huolimatta keskeisessä roolissa mielen hyvinvoinnin vahvistamisessa ja mielenterveyden haasteiden ennaltaehkäisyssä. Panostamalla kuntien ennaltaehkäisevään toimintaan, voidaan vähentää terveydenhuollon tarvetta, joka on kansantaloudellisesti järkevä vaihtoehto. Kunnat ja niiden ennaltaehkäisevä mielenterveyden edistämistyö tulisivat huomioida periaatepäätöksessä paremmin. Kuntiin viitataan luonnoksen toimenpiteissä varsin vähän, usein lähinnä yhteistyökumppanina. Todellisuudessa monet toimet kuitenkin päätyvät juuri kuntien tehtäväksi.

Periaatepäätöksen luonnos pitää sisällään monia tavoiteltavia toimenpiteitä, mutta toimenpiteet ovat hyvin yleisluontoisia. Jää epäselväksi, millaisin konkreettisin toimin asioita aiotaan parantaa ja tavoitteisiin päästä. Esimerkiksi suunniteltu lapsiperheköyhyyden vähentäminen on tärkeä nosto, mutta millaisin toimin lapsiperheiden tilannetta aiotaan parantaa?

Karkkilan kaupunki toivoo, että eriarvoisuuden vähentämiseen mietittäisi konkreettisia toimia ja panostuksia. Olisi tärkeää huomioida myös kuntien keskinäinen eriarvoisuus ja erilaisuus. Eri kunnilla on vaihtelevat tarpeet, resurssit ja valmiudet. Esimerkiksi entistä enemmän kuntien rahoituksesta tulee erilaisten hankehakujen kautta, mutta entä jos kunnalla ei riitä resurssit hakemaan hankerahaa?

Hyvinvoinnin erot voivat hyvinvointialueiden sisällä olla suuria. Esimerkiksi oman kaupunkimme väestö on hyvinvointialueen keskiarvoon nähden sosioekonomisesti heikommassa asemassa. Karkkilan kaupunki onkin muun muassa neuvotteluissa hyvinvointialueen kanssa peräänkuuluttanut positiivista diskriminaatiota. Resursseja tulisi kohdentaa sinne, missä niille olisi eniten tarvetta. Karkkilan kaupunki on kiinnostunut toimimaan mahdollisena pilottikuntana, jos tällaiselle olisi tarvetta.